

Mitä on sivistys?

EERO KITUNEN

Kuuma koulutuspoliittinen puheenaihe on tällä hetkellä suomalaisen lukion uudistaminen. Lukiouudistuksen ensimmäinen vaihe on uusi lukiolaki, joka tulee eduskunnan käsittelyyn kuluvaan kevään aikana. Lakiehdotus on parhaillaan lausuntokierroksella. Lukiolain lisäksi lukiouudistukseen liittyy esimerkiksi korkeakouluvalintojen ja lukioasetuksen muuttaminen sekä uuden opetus-suunnitelman laatiminen.

Lukiouudistuksen yhteydessä huomio on kiinnittynyt eniten siihen, miten uudistetaan. Se, mitä uudistetaan, on jäänyt vähemmälle huomiolle. Lukio-uudistuksessa on perimmiltään kyse suomalaisen sivistyksen uudistamisesta. Tästä, sivistyksestä, keskustellaan liian vähän.

Helsingin Sanomat kirjoitti pääkirjoituksessa (28.1.2018) lukiouudistuksesta. Kirjoituksessa todettiin, että yleissivistys elää ajassa. Tämä on totta. Ja näin ollen yleissivistys elää myös traditiosta.

Kielitoimiston sanakirjan (2012) mukaan sivistys on kasvatuksen avulla omaksuttuja tietoja ja henkistä kehittyneisyyttä. Suomenkieleen sana sivistys tuli 1800-luvun alussa. Kansankielessä sivistys liitettiin arkiseen työhön. Sehän on foneettisesti melko lähellä esimerkiksi sellaisia sanoja kuin siistiminen ja siivoaminen, ja myös sanaa siveellisyys. J. V. Snellmanin mukaan yhteiskunnallinen siveellisyys on lainmukaista ja moraalista toimintaa.

Eero Ojanen määrittelee kirjassaan *Sivistyksen filosofia* (2008) sivistyneen ihmisen hyväksi kansalaiseksi – ja kansalaisen olemisen kannalta on tärkeää tuntee yhteinen tieto- ja kulttuuriperinne. Sivistyksen ja kansalaisuuden yhteyttä painottaa myös ehdotus uudeksi lukiolaiksi. Sen mukaan (2 §) lukiokoulutuksen tarkoituksena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi yhteiskunnan jäseniksi. Tämä ajatus nojaa traditiioon. Esimerkiksi Aristoteles ajatteli, että kasvatuksen tarkoitus oli opettaa toimimaan kaupunkivaltion kansalaisena. Immanuel Kantin mukaan taas valistunut eli sivistynyt ihminen kykenee ja uskaltaa ajatella ja toimia itsenäisesti.

Tällöin ihmisestä tulee kansalainen, yhteiskunnan täysivaltainen jäsen.

Myöhäiskeskiajalla elänyt saksalaisen teologi Eckhart ajatteli, että ihmisen tehtävä on päästä henkiseen yhteyteen Jumalan kanssa. Hän käytti tästä kehitysprosessista sanaa Bildung. Myöhemmin saksalaisessa idealistisessa filosofiassa Bildung oli taas ihmisen oman idean toteuttamista, henkistä kehittymistä eli ihmiseksi tulemistä.

Antiikin aikainen käsitys, jonka mukaan sivistys kuuluu vain vapaille miehille, ohjasi sivistyskäsitystä uudelle ajalle asti. 1800-luvulla muun muassa valistuksen ja idealistisen filosofian vaikutuksesta ryhdyttiin ajattelemaan, että kaikilla on oltava yhtäläinen mahdollisuus sivistyä – kehittyä henkisesti kansalaiseksi. Tuolloin sivistyksestä tuli siis yleissivistystä.

Yleissivistyksen työssijaksi Wilhelm von Humboldt määritteli yliopiston. Suomalaisen yleissivistyksen työssijan tulee jatkossakin olla peruskoulun lisäksi lukio.

Juuri siksi, että sivistys elää ajassa, eli myös traditiosta, sivistyskäsitystä ei pidä yrittää luoda kerralla kokonaan uudelleen. Sivistyksen kuuluu sivistystradition ymmärtäminen. Historian ja yhteiskuntaopin oppiaineet auttavat ymmärtämään, mitä sivistyksellä eri aikoina on ymmärretty. ■

Kirjoittaja on HYOL ry:n puheenjohtaja